

Sørum-Speilet

I dette nummeret:

Leif Antonsen:

**Lindeberg Vel – i 60 år
(1) Lindeberg - et sted i
Vestre Sørum**

Per Otto Asak:

Vardøgeret på Myrvold

Dag Winding-Sørensen:

Ny leder i historielaget

Johan Vibe:

**Topografisk-historisk-
statistisk beskrivelse
over Sørum (2)**

Trygve Sæther:

Vølnebergprotokollen

Kristian Lieungh:

Oppvekst på Melvold i

**Frogner i
mellomkrigs-tida
Del 56:
Gressbrann**

Fredrik Lindström:

Kjære redaktør Svein!

Sørum i 1743 (16):

**Rareste ord, talemaader
og navne**

**J. Gjørum: Veghistorie
For Akershus; Blaker og
Sørum, del 10**

<http://sorum.historielag.no>

Kjære medlem,

Nok et vellykket årsmøte i Blaker og Sørum historielag er avholdt. Det var tretti frammøtte medlemmer på Meierigaarden Kro som koste seg med et glitrende framført lysbildekåseri av Ola Einbu, som stod for tekst, og Øystein Søby, som var ansvarlig for bildene. At det finnes så mange vakre turområder i vår umiddelbare nærhet!

For mitt eget vedkommende var årsmøtet preget av at jeg etter å ha sittet 10 år som leder bad om avløsning. Og Dag Winding-Sørensen vet hva han går til. I tillegg til at han har sittet i styret et par år, hvor han særlig har vært opptatt av videreutvikling av Slora mølle, var han også for en kort periode leder i historielaget for tjue år siden, i 1987.

Bortsett fra at ti år er en svært lang periode, hvor ting naturlig etter hvert begynner å gå litt mye på rutine, er det planer om andre tidkrevende fritidsaktiviteter som er hovedgrunnen til dette valget. Jeg har imidlertid ingen planer om å trekke meg fra alt historielagsarbeid. Blant annet har jeg lyst til å fortsette som redaktør av herværende organ. Og vi har en bestemmelse i lagets vedtekter om at redaktøren av Sørum-Speilet har møterett på styremøtene, så der vil jeg sikkert også bli å finne.

Som nybakt leder av historielaget for ti år siden hadde jeg både Leif Mathisen og Dag Nordsveen, begge tidligere ledere av historielaget, med meg i styret, og vet godt hvilken hjelp det er i en slik kontinuitet. Dag er flyttet til Bergen, og har på den måten dessverre fått historielagsarbeidet i Sørum litt på avstand, men Leif er fortsatt en hyppig gjest på styremøtene, aktiv bidragsyter til Sørum-Speilet, og ikke minst; den som organiserer de årlige rusleturene og den naturlige guide på den årlige rundturen i bygda med buss. Han har også laget en praktisk oversikt over hvilke kulturminner som ligger nær den enkelte skole i bygda, til bruk i undervisningen der.

Jeg takker alle som på ulike måter har gjort disse ti årene som leder i historielaget til opplevelsesrike år. Og jeg lover den nye lederen at jeg fortsatt vil påta meg oppgaver for historielaget. Faktisk er det allerede to-tre prosjekter som jeg ikke fikk fullført, og som det nå kanskje er mulig å prioritere.

Artikler nr. 2 – 2008
– 14. årgang

Lindeberg vel-aktiv i 60 år (1)

Da Lindeberg Vel i 1996 markerte sitt 50-årsjubileum, ble det nedsatt en komité for å finne ut mest mulig om stedets liv og historie. Leif Antonsen har arbeidet videre med dette materialet, og i fjor kom heftet "Lindeberg Vel – for ditt nærmiljø!" ut. Med forfatterens og Lindeberg Vels tillatelse gjengir vi i Sørumspeilet det meste av innholdet i heftet gjennom seks artikler.

Lindeberg – et sted i Vestre Sørums

Det området som vi i dag kjenner som Lindeberg, kunne neppe kalles tettsted før etter utbyggingen i 1960-årene. Så sent som i de første etterkrigsårene bodde det bare en "håndfull" familier på østsiden av jernbanen. Den delen av vestsiden øst for Jeksla som i dag utgjør hoveddelen av bebyggelsen, var uten bosetning, med unntak av småbruket Svendsrud.

Går en tilbake til begynnelsen av 1800-tallet, var vårt nærområde ennå nærmest å regne som ødemark. Nærmeste omegn hvor det bodde folk, var Frognerområdet, Mo-gårdene, Melvold og Vilberg. På disse stedene er det ved funn av redskaper dokumentert bosetning helt tilbake til steinalderen.

Den gamle ferdselsleden gjennom Frogner og Vestre Sørums fikk stadig større betydning for trafikken nordover mot Trondheim. På Mo, som lå strategisk til, ble det opprettet skysstasjon, med tilhørende gjestgiverbevilgning i 1845.

Skysstasjonene var på den tid viktige i forbindelse med transport av trelast og varer mellom Romeriksbygdene og Christiania. Bønder som hadde hest, var pålagt pliktkjøring til visse tider av året.

Opprinnelig gikk den gamle allmannavegen over Leirud, fordi Frogner kirke, innom Mo og videre nordover. Mot slutten av 1700-tallet ble den eldgamle ferdselsleden nedlagt som hovedvei, og den nye "Kongeveien" over Sandbakken i Skedsmo, ned mot Frogner og videre opp mot Moe, ble tatt i bruk. I 1789 ble det bygget bro over ferjestedet ved Frogner.

Da jernbanen Christiania-Eidsvoll kom i 1854, ble skysstasjonen på Mo flyttet til

Frogner, og senere drevet sammen med Frogner Stasjon.

På denne tiden var det ennå få bosetninger i området nord for Frogner. Men togene stoppet på Nybrøtte holdeplass, som antagelig var oppkalt etter småbruket Nybrøtte, som lå på det området hvor Farex Fabrikker senere ble anlagt. Stedet var dermed ikke lenger isolert, og grunnlaget var lagt for utvikling.

Sørums-Frogner telefonselskap ble opprettet i 1904. Rikstelefonen overtok selskapet med sentral og linjer i 1919. Skedsmo & Sørums Elektrisitetsforsyning kom i drift i 1915 med 400 abonnenter, men Lindeberg ble først koblet til strømmettet etter at det i 1933/34 ble bygget en høyspentlinje fra Vilberg til Ulverud.

Under krigen fikk stoppestedet stasjonsbygning med venterom og billett-salg, og ble til Lindeberg Stasjon, som senere ble forandret til Lindeberg.

Etterkrigstiden

Under og etter krigen kom det en del innflyttere fra Nord-Norge til Lindeberg. Dette var driftige folk som kom til å sette sitt preg på stedet. Spesielt må nevnes "gründeren" Olav Fagerbach. Han startet opp med kolonialbutikk og postkontor, samt diverse annen forretningsvirksomhet.

Utover i 50-årene gikk det imidlertid ikke så bra med Fagerbachs prosjekter på Lindeberg, og i 1955 var det slutt. Konkursboet etter Fagerbach ble kjøpt opp av Olav Fahre, som hadde drevet mekanisk verksted i Oslo siden 30-årene. Han flyttet til Lindeberg, og etablerte etter hvert ny mekanisk industri i de gamle lokalene til Fagerbach.

Utviklingen av ny næringsvirksomhet fortsatte utover i etterkrigsårene. Det kom etter hvert flere aktører inn i bildet, og nye arbeidsplasser ble opprettet. Mange arbeidsplasser har etter hvert forsvunnet, selv om dette til en viss grad er blitt kompensert med nyetableringer i forbindelse med nytt industriområde som ble utlagt i 1980-årene.

Trafikken på hovedbanen økte, og Lindeberg stasjon ble bygget ut med krysningsspor. Kommunikasjonsmessig var

stedet likevel lenge en "bakevje", da vei-forbindelsene var meget dårlige. Dette førte til stor misnøye med kommunen når det gjaldt veier og vedlikehold. Det var derfor ikke tilfeldig at det først og fremst var slike forhold som ga støtet til stiftelsen av Lindeberg Vel i 1946.

En annen kilde til stor misnøye var mangelen på offentlig vannverk. Først i 1953 ble Lindebergområdet tilknyttet Østre Frogner Vannverk A/L. Verket var bygget for å skaffe vann til Frogner, Lundermoen og Lindebergområdet. Inntaket var fra en dam med nedslagsfelt i Ausenfjellet. Dette ga oppsitterne billig vann, men kapasiteten var begrenset, og kvaliteten var så som så – noe som førte til stadige klager. Denne situasjonen varte til ut i 1980-årene, da stedet ble tilknyttet Nedre Romerike Vannverk.

I midten av 1950-årene ble det omsider en løsning på veiproblemene. Den gamle, kronglete Lindebergveien, med planovergang over jernbanen ble erstattet med ny vei med undergang.

For å kunne forestille seg tidligere tiders veistandard i området, anbefales innflyttere av nyere dato å gå en tur på restene av den gamle veitraséen fra endepunktet av Furuveien, over Jeksla, langs lysløypa og opp gjennom ravedalen mot Trondheimsveien.

I Sørums, som ellers i landet, var behovet for boliger stort i etterkrigstiden. Området på vestsiden av jernbanen ved Lindeberg, som stort sett besto av beite-mark, ble kjøpt av kommunen og lagt ut til tomter for bygging av eneboliger. Utbyggingen startet i 1960-årene. Siden kom også utbyggingen i gang på vestsiden av Jeksla, og området på vestsiden av jernbanen fikk etter hvert den utforming som vi kjenner i dag.

Utbyggingen førte til stor innflytting av yngre mennesker, og barnetallet økte kraftig. Etter hvert kom mange i skolepliktig alder. Dette satte fokus på skoleveien til Frogner, som hadde mange trafikkfarlige punkter, og som lenge var helt uten vei-belysning. Dette skapte bekymring og førte til foreldreaksjoner for sikrere skolevei. Utbygging av veilys og gang- og sykkelveier gikk imidlertid tregt, fordi veibelysning på den tiden ikke var noen

prioritert oppgave for Sørums Kommune. Praktisk talt all belysning innen bolig-områdene langs Lindebergveien og Trondheimsveien mot Mo-krysset har blitt bygget ut i Velle's regi. Opprinnelig var all slik utbygging basert på selvfinansiering og egeninnsats, uten noen form for kommunal støtte. Nyere anlegg er blitt finansiert ved lån, med kommunal garanti. Drift og vedlikehold er etter hvert blitt overtatt av kommunen.

I de senere år har stedet mistet mye av sin identitet ved at det lokale postkontor og den lokale dagligvareforretning er forsvunnet. I begynnelsen av 1988 kom det signaler fra postverket om endrede rutiner for post-tjenesten på Lindeberg. Det ble snart klart at postverket tok sikte på å nedlegge Lindeberg postkontor. Etter iherdige protester fra så vel Lindeberg Vel som Sørums Kommune, ble saken trukket ut i langdrag, men 20. oktober 1991 var det "kroken på døra" - 2043 Lindeberg var blitt landpostrute under Frogner 2044. Postnummeret ble senere endret til 2016.

I 1990-årene er det byggingen av Gardermobanen som har preget stedet. Dette har ført til store forandringer. Den gamle stasjonsbygningen er nedlagt, og selve stasjonsområdet er modernisert og bygget om. Lindebergveien er senket, og ny undergang er bygget. Etter at Gardermobanen kom i full drift, har støynivået øket betraktelig for de som bor nærmest jernbanen. Skjerming og beplantning langs traséen har ikke kunnet forhindre dette. Etter at mange hus måtte vike plassen for Gardermobanen, er det bygget mye nytt på østsiden av jernbanen. Dette er for en stor del bebyggelse med høyere standard enn mye av den øvrige 60-talls bebyggelsen på Lindeberg.

Vestsiden av jernbanen ble mindre berørt av Gardermobanen, og her er alt stort sett som før bortsett fra "Lindeberg-tunet" nederst i Seljeveien. I de senere år har det foregått en stotstilt utbygging på høydeplataet ved den øvre delen av Elgråkket. Adkomsten er også forbedret ved at veien er lagt om.

Leif Antonsen

Artikkelserien om Lindebergs lokalhistorie fortsetter i neste nummer av SørumsSpeilet med "Fra det gamle Lindeberg".

Vardøgeret på Myrvold

Per Otto Asak er blitt pensjonist, og derfor mer opptatt enn noensinne. Men han har likevel lovet Sørum-Speilet en serie med barndomsminner. Ikke for å ta opp konkurransen med Kristian Lieungh, men for å gi oss et blikk inn i livet på Myrvold i Yssihagan.

Da jeg kom seint hjem om kvelden sa faren min at han hadde hørt vardøgeret mitt. Derfor visste han at jeg ville komme. Mor sa det samme. Hun kunne også høre vardøgeret. Vardøgeret blir hørt bare noen minutter før den forventede personen dukker opp. Mor sa at hun ofte gikk ut i gangen for å se om jeg var kommet når hun hørte ganglaget mitt ute i gangen, men ingen var der. Da var det bare vardøgeret mitt. Men etter en stund så var jeg i gangen.

Vardøgeret er i vår tid noe som ikke lenger finnes. Man kan jo lure på hvorfor det er blitt slik. Mye tyder på at det er blitt så travelt at vi ikke har tid til å sette oss ned og vente på noen. Radio og fjernsyn står vel på så høgt at en neppe kan høre vardøgeret til dem vi bor sammen med.

Bestefar Martin Asak og broren Lars hang ofte sammen. De kom hjem til oss for å prate, og da ble det kaffi og praten var i gang. De kara gikk ofte i påske- og julehelga rundt i nabolaget for å prate, og da hendte det vel at de sa ja takk til en pjolter eller to. Jeg har aldri sett dem fulle, men at de kunne bli lystige i praten, det tror jeg på.

Av ting jeg husker var historien om Kristian "Intien". Det var om en kar som nok ikke var helt som oss andre. Som guttunge ble han tatt inn av jøtulen i Hauglifjellet. Da han kom ut igjen var han ikke helt ved sine fulle fem. Men den sjettede sansen var blitt desto bedre. Folk trodde han hadde fått nye evner fra bergfolket i Hauglifjellet. Hadde jeg tatt opp alt det de hadde snakket, om så hadde det vel blitt en hel bok. Lars Asak var en av historiefortellerne til Ø. Ribskogs bok om "Bønder i byvegen".

Det går også flere historier om at Martin og Lars var avhengig av hverandre. Da Martin kjøpte Opsahl i 1907 og ble gift med Emilie Ramstad fra Nittedal, så giftet Lars seg med

Emilies yngre søster Helga et par år etterpå. Lars måtte hjelpe sviger-foreldrene på Ramstad, men da den siste var lagt i grava i 1917, så solgte de gården, og kjøpte småbruket Fjellstad som lå i nærheten av Opsahl. Fjellstad var et småbruk som tilhørte Ausengrenda, mens Opsahl var en middels stor gård som hører til grannelaget Myrer-Leirud. Det gikk en gammel kjerrevei mellom Fjellstad og Opsahl. Den veien er nærmest gjengrodd i dag. Den enkleste veien i dag er å følge kjerreveien til Ausenflaen og så følge veien ned i Myrerdalen og da ta gårdsveien opp til Opsahl.

Martin var gla i hestehandel. Det kom driftekarer helt fra Gudbrandsdalen og Valdres til Opsahl. De kom med toget til Leirsund stasjon og førte dyra opp til Opsahl hvor de fikk beite. Bestefar trodde han kunne gjøre en god handel, men som regel var det han som ble lurt. Til slutt skjønnte han at dette gikk galt, og da gjorde han et bytte med broren Lars, slik at han kunne drive småbruket Fjellstad. Da Lars overtok Opsahl ble det slutt på driftehandelen. Det ble sagt at det var kona Helga som sa stopp. Hun var en sterk kvinne som greidde holde disse mannfolka i øra, ble det sagt. Både Helga og min bestemor Emilie spilte orgel. Mye av musikken hadde de fått fra faren sin, Martin Ramstad. Martin spilte fele og spilte rundt på bygdene ved diverse tilstelninger. Martin og Lars Asak fulgte hverandre nesten inn i døden også. Da Martin døde i 1962, 88 år gammel, så døde yngstebroren Lars bare et par år seinere.

Per Otto Asak

I neste nummer av Sørum-Speilet skriver Per Otto Asak om Vardøgeret på Myrvold. Som de fleste sikkert vet, er et vardøger en opplevelse av at noe skal skje før det virkelig skjer. Her møter vi også bestefaren Martin Asak og hans bror Lars. De var gode historiefortellere, og du kan blant annet lese deres historie om Kristian "Intien". Lars Asak var en av de viktige kildene da Øivind Ribsskog skrev boka om plankekjøringen fra Romerike, "Bønder i byvegen".

Red.

Dag Winding-Sørensen leder

30 medlemmer hadde møtt fram på årsmøtet 28. februar. Etter lysbilde-foredraget av Ola Einbu og Øystein Søby, var det ordinært årsmøte.

I løpet av den siste 10-år perioden har lagets medlemstall tredoblet seg og teller nå nærmere 500. Lagets kontaktflate har utviklet seg fra "spesielt interesserte" til å favne om alle aldersgrupper, der skolen med god assistanse av kommune og kulturkontor har kommet i særlig god kommunikasjon med laget gjennom "Den kulturelle skolesekken". Lagets rolle som kommunikator og identitetsformidler i Sørums kommuner kommer stadig tydeligere fram.

Ved gjennomgangen av styrets årsberetning ble lanseringen av Sørums Bygdebok bind 3, "Sanden - Sørumsand" fremhevet som årets høydepunkt der enkeltpersoner og lokale ressursgrupper ble fremhevet som viktige bidragsytere. Flere aktiviteter har virket innbringende og bidratt til å trygge lagets økonomi sammen med den årlige kontingenten som står uendret og fortsatt skal være 200 kroner.

Blant andre aktiviteter som etterhvert er blitt tradisjonelle årvisse foretelser, er de interessante rusleturene og lignende utflukter som Leif Mathisen har stått som primus motor for. Disse annonseres så vel på lagets hjemmeside som i vårt periodiske tidsskrift Sørumspeilet.

Historielaget deltar fortsatt aktivt i kommunale komiteer og utvalg, i utforming av kulturminnevernplan og i utforming av turkart over stier og kulturminner i kommunen. Av lokale aktiviteter ble det gjort en gjennomgang av Stiftelsen Valstad Café, Slora Mølle, Vølneberg Skole og Redskapssamling, Slektshistorisk utvalg, Den Kulturelle Skolesekken, Lenseutstillingen, Vandreutstillingen om okkupasjonsårene i Sørums kommuner, Kalenderutvalget, Lokalkontaktnett, Sørumspeilet, Internettsiden, Kulturminnedagen, Bygdeboken, Turstiene, og kontakter med miljøene rundt Historielaget som Norsk institutt for kulturminneforskning, Romerike Historielag, andre frivillige organisasjoner, Kommune og Fylke og ikke minst kontakt

med befolkningen ved stands organisert av Albert Hovind ved store og små anledninger i nærmiljøet gjennom året. Hver aktivitet er driftet av engasjerte medlemmer gjennom året og det ble uttrykket stor takk til hver især.

Regnskapet, ferdig revidert ble lagt frem for årsmøtet av vår eminente kasserer Kaare Svarstad, gjennomgått og godkjent. Dermed er Historielaget sikret fremtidig drift med god økonomi nok ett år. På det grunnlaget ble budsjett for 2008 lagt frem for årsmøtet, diskutert og godkjent.

Styrets forslag til arbeidsplan for neste periode bygger på arbeid som er gjort over flere år og det peker målbevisst fremover. Den ble godkjent uten endring. Likedan ble medlemskontingenten stående uendret på 200 kroner som foreslått.

Valgkomiteens forslag til nytt styre ble derefter diskutert og valg foretatt ved opplesning. Valgt styre for Blaker og Sørums Historielag i 2008 er:

Leder: Dag Winding-Sørensen

Sekretær: Ellen Margrete Graarud

Kasserer: Kaare Svarstad (ikke på valg)

Styremedlemmer: Steinar Dalbakk

Jorunn Hattrem (ikke på valg)

Varamedlemmer: Albert Hovind (gjenvalg)

Gro Langeland

Håkon Sandbråten

Nytt medlem i valgkomiteen: Knut Mjønerud

Som siste post i programmet takket Kaare Svarstad på vegne av historielagets styre og alle dets medlemmer Svein Sandnes for fremragende innsats som leder i Blaker og Sørums historielag gjennom 10 år. Med hans særlige egenskaper vokser lagets aktiviteter i entusiasme og med innsats fra medlemmer som enkeltvis og samlet har interesse for de særskilte aktiviteter. Som nyutnevnt æresmedlem i Blaker og Sørums historielag ble han hedret for et intenst arbeid som heldigvis ikke vil opphøre idet Svein Sandnes fortsetter som redaktør av Sørumspeilet og som konsulent og bidragsyter i mange aktiviteter. Det nye styret vil fortsette i det sporet som er lagt og ser frem til å fortsette det gode arbeidet.

Dag Winding-Sørensen

Topografisk-historisk-statistisk beskrivelse over Sørum

I 1897 kom det på Olaf Norlis forlag ut ei bok i serien "Norges Land og Folk" med tittelen "Topografisk-historisk-statistisk beskrivelse over Akershus Amt". Forfatter var Johan Vibe. Her følger den andre av tre artikler om hva denne boka inneholdt av opplysninger om dagens Sørum, inkludert Blaker sogn i Aurskog.

Merkelige gaarde og steder.

Her medtages som regel ikke andre gaarde end de, hvor det største brug udgjør 10 skyldmark eller mer

I Sørum sogn.

(Skreves i middelalderen *Su(r)heims sókn*: Betyder Sørgaarden. Kaldtes i middelalderen ogsaa med bygdenavnet *Skaun*.)

Sørum kirke er en stenkirke med 407 siddepladse, opført før 1166. Den var viet til Peter og Paulus. Den vestre dør er gammel og har rigt beslag. I kirken findes en gammel klæberstensdøbefont af samme form og med samme forsiringer som den i Skedsmo kirke. I døbefonten er et messingfad med indskriften "Jonas Ramus, Anna Colbjørns D. Anno 1685". Blant annet findes der endvidere en lysekroner af messing, skjænket af Hans Colbjørnsen og Dorthe Ernsdatter. Tæt søndenfor koret ligger en gravplade over Colbjørn Torstensen, sogneprest i Sørum.

Gaarde fra nord mod syd. Vest for Rømua.

Refsum. Skyld 35.⁵⁵. Største brug, 26.⁷⁹. Var i 1666 fogedgaard.

Her stod der fordem et kapel, der var opført før 1400 og nedrevet omkring 1598.

Arteid. Skyld 30.⁸⁵. To brug, 15.⁶³ og 15.²². Var i 1594 en fuldgaard.

Vilberg, øvre og nedre. Skyld 64.²⁹. Største brug 35.³⁰. Var i 1594 to fuldgaarde.

Paa Vilberg var der et gravfelt, hvor der i første halvdel af aarhundredet fandtes flere gravhaue; maaske der endnu findes nogle.

Asak, nordre og søndre. Skyld 62.⁸⁵. De to største brug 20.⁹⁵ og 16.⁸⁸. Var i 1594 to halvgaarde.

Her stod der fordem en kirke, opført før 1383. Nedrivelsestiden kjendes ikke.

Hønsi. Skyld 31.⁰³. Største brug 15.⁴⁹. Var i 1594 en fuldgaard.

Nordli. Skyld 27.²⁰, ét brug.

Mæli. Skyld 27.⁹⁶. Største brug 12.³⁰.

Sørli. Skyld 34.⁸⁵. Største brug 10.³². Var i 1594 tre fuldgaarde.

Øst for Rømua.

Skea. Skyld 27.⁵¹. Største brug 6.⁴⁶.

Paa Skea stod fordem en ældgammel træbygning uden vinduer og tættet med rødt og blaat klæde mellem lafterne. Huset brugtes allerede i 1715 som høbod. Det gik du ved det store jordfald i 1768.

Natten mellem 14de og 15de april nævnte aar gled størstedelen af gaarden Skeas jorder i en strækning af 900 m. længde og henved 600 m. bredde du i Holbækken og derfra du i Rømua, som den fyldte i en længde af omtrent 5 km. Med jordstykket fulgte alle gaardens huse, 26 i tallet, og af folkene, hvis antal var 23, omkom de 16. Jordfaldet gjentog sig mellem 9de og 10de oktober, uden at der dog den gang gik noget menneskeliv tilspilde. Da jordfaldet begyndte, mellem kl. 2 og 3 om natten, hørtes der et skrald som et tordenbrag. Man hørte ogsaa senerehen sterke skrald, forbi luften, som var indespærret i lermassen, sprængte sig ud igjennem denne.

Løren. Skyld 5.⁷². Største brug 2.⁸⁷.

Her gik der den 18de juni og 2den, 3die, 7de, 18de samt 20de juli 1794 en række af frygtelige jordfald. Ved faldene blev Rømua opfyldt med ler og sand i en længde af henved 9 km. og i en høide af 19 m. over laveste vandstand og tillige elvebredderne i en bredde af fra 60 til 150 m. Den udgaaende masse af ler og sand udgjorde paa det nærmeste 6 millioner m.³, og Rømua var fuldstændig opdæmmed fra 18de juni til 28de oktober. Ifølge en meddelelse fra generalveimester Ingier, der var øienvidne til katastrofen (Kraft Top. stat. beskr. over Norge) "brast og sank jord-skorpen stykkevis, men hævede sig igjen over 10 alen (6 m.) i luften og flød derefter i en masse 10 gange større enn Sarpen og med alle de bevægelser – med bagevje o.s.v. – som vandet har."

Ingen af udglidningerne varede længere end 40 minutter.

Efter dette jordfald og efter Tesenfaldet i Nes førte Glommen i 2 á 3 aar med sig en uhyre mængde ler og sand, der dels lagde sig som sandbanker i elven nedenfor, dels førtes du i Øieren, hvor der fremkom nye øer, og hvor sandtungerne fik en større udstrækning.

Aalgaard. Skyld 17.¹⁰. Største brug 11.²⁶. Var i 1594 en fuldgaard.

Børgen. Skyld 31.⁰⁶, ét brug. Var i 1594 to fuldgaarde.

På den nærliggende gaard Imshaug stod der fordem et kapel viet til Maria. Det omtales i 1595 af biskop Jens Nilsson, som ”aldeles øde”. Paa Imshaug var der i 1888 i stabursgulvet en planke, der antages oprindelig at have været ældre end 1300 og rimeligvis fra slutningen af det 12te aarhundrede.

Her findes et større gravfelt, hvor der i alle fald i 1840 var flere gravhaue.

Vald. Skyld 37.⁹⁴, ét brug. Var i 1594 to fuldgaarde.

Her fandtes 1863 en gravhaug.

Sørum prestegaard. Skyld 37.⁴⁵, hvoraf 35.⁹⁶ bruges af presten.

Til prestegaarden hører en skog paa omtrent én km.2 til en værdi af 10000 kr.

Om familien Colbjørnsen se nedenfor under Sørum.

Sørum. Skyld 27.⁶². De to største brug 13.²⁰ og 10.⁸⁷.

Som eier af denne gaard nævnes i 1240 en Jon paa Sudrheim, en frænde af Haakon Haakonsson. Han havde en søn Ivar, og dennes søn, der levede i den anden halvdel af det 13de og begyndelsen af det 14de aarhundrede, var den rige og mægtige baron Jon Ivarsson Raud.. Han var sysselmand paa Raumarike og døde i kong Haakon Magnussøns tid.

Han havde en datter og tre sønner. Datteren, Ragndid, blev gift med hr. Thorvald Thoressøn, der i sin tid var sysselmand paa Hjalmland (Shetlandsøerne). Den ældste søn hed Ivar. Han foretog i 1309 i spidsen for det krigstog, som hertug Erik kort i forveien havde foretaget mod Norge (se under historie pag. 79), men samme aar faldt han i slaget mod svenskerne ved Kalfsund i nærheden af Konghelle. Aaret efter faldt ogsaa den anden af

Jon Ivarssøns sønner, Thorer Thinghovde, i en træfning i Baahuslehn, som fandt st4ed under kong Haakon Magnussøns tog for at undsætte Ragnhildarholms slot, der blev beleiret af svenskerne.

Den tredie søn, Hafthor Jonsson, der arvede Sudrheim, blev gift med kong Haakons uegte datter Agnes. Han var sysselmand paa Raumarike og var i Haakons tid en af raadets ypperste medlemmer. Han var ogsaa med i det tolvmandsraad, der efter Haakons død i Magnus Erikssøns mindreaarighed styrede riget. Han døde i 1320.

Han havde to sønner, Jon og Sigurd. Jon, der var de ældste, havde sit meste gods i det nuværende Smaalenene, hvor han som oftest opholdt sig. Sigurd derimod arvede Sudrheim (Sørum). Kong Haakon havde før sin død bestemt, at begge dattersønner i forening skulde faa Borgesyssel til lehn. Sigurd var et uroligt hoved. Allerede i 1333, da han endnu neppe havde fyldt sit 19de aar, gjorde han sammen med sin broder og andre høvdinger oprør mod kong Magnus, der den gang for kort tid siden var bleven myndig, og som – han var tillige konge i Sverige – forsømte sine regjeringshandling i Norge. Oprørerne negtede at udlevere kongen Tønsbergshus, som de sad inde med, og Sigurd tog biskop Hallvard af Hamar til fange og tvang ham til at udlevere ham et kastel paa Ringsaker ved Mjøsen. Sigurd blev derfor sammen med sine medskyldige lyst i kirkens ban. Det kom dog til forsoning med kongen og oprørerne, og Sigurd ble løst av bannet.

Det varede imidlertid ikke mange aar, før Hafthorsønnerne var indviklede i nye uroligheder. I 1338 gjorde de atter sammen med nogle andre høvdinger oprør. Denne gang lykkedes det Sigurd at sætte sig i besiddelse af Akershus slot. Ogsaa nu blev dog striden bilagt, idet kongen og Sigurd, - der mødte på egne og forbundsfællers vegne – kom sammen i Skara i Sverige 13de febr. 1339 og sluttede forlig.

I 1342 blev Sigurd Hafthorsson gift med en datter av Erling Vidkunsson, der havde været rigsforstander under kong Magnus's mindreaarighed. Nogen tid efter blev han lagmand i Oslo, og i 1347 blev han

ridder. I 1855, da Haakon Magnussøn havde overtaget regjeringen i Norge ved siden av sin fader, blev Sigurd Hafthorssøn syssel-mand på søndre Hedemarken.

Ti aar senere blev han befalingsmand paa Bergenhus. Som saadan kom han i strid med hanseaterne. Disse troede sig forurettede og krævede erstatning. Efter hvad man ved om Sigurd forøvrigt, har han vel heller ikke benyttet sin myndighed paa den hensynsfuldeste maade, og tilsidst blev forbitrelsen blant tyskerne, der havde fuldstændig overmagt i Bergen, saa stor, at de i talrige skarer stormede ind over slotsmurene og nødte Sigurd til at give efter og indrømme deres fordringer.

Dette var signalet til alvorlige fiendtligheder, idet nordmændene begyndte en kaperkrig med hanseaterne. Blant dem, der utrustede kapere, var ogsaa Sigurd Hafthorssøn, uagtet han fremdeles sad som befalingsmand i Bergen. Det blev i den anledning i juni 1366 fra Lübeck sendt et brev til ham med krav paa erstatning. Et lignende brev blev atter det følgende aar sendt til kongen og flere norske høvdinger, blant andet til begge Hafthoresønnene.

Men da dette ikke frugtede, udbrød der et par aar senere formelig krig. Krigen sluttede i 1370 med en femaarig vaabentilstand. Umiddelbart efter blev Sigurd Hafthorssøn forflyttet til Raumarike som sysselmand dersteds, rimeligvis som en indrømmelse til tyskerne, af hvem han selvfølgelig var yderst forhadet.

Da Olaf Haakonssøn blev taget til konge på Ørething i Nidaros i 1381 var blant andre Sigurd Hafthoresøn tilstede.

Han døde rimeligvis i 1393.

Sigurd Hafthorssøn havde en søn, der arvede Gidske – som ogsaa tilhørte Sigur – og to døtre. Den ene av disse, Agnes, der arvede Sudrheim, ægtede en svenskfødt adelsmand, Jon Marteinssøn, der ligeledes havde eiendomme i Vermeland og Dalsland. Han blev medlem af det norske rigsraad. Han var ogsaa med paa det store raadmøde i Oslo i 1388, hvor rigsstyrelsen overdroges dronning Margreta, og hvor Erik av Pomern – Olaf var død – erklæredes for thronfølger. Han deltog

ligeledes i 1397 i mødet i Kalmar, hvor kong Erik blev kronet og den saakaldte Kalmarunion stiftedes.

Jon Martinssøn døde paa en reise til Rom i 1405.

Efter ham arvedes godset af hans og Agnes's søn Sigurd Jonssøn til Sudrheim og Gidske, der blev gift med grevinne Filippa af Neugarten og Eberstein i Pommern. Da Ogmund Bolt i 1436 havde gjort opstand og bemægtiget sig Oslo bispegaard, var Sigurd Jonssøn sammen med befalingsmanden paa Akershus, hr. Svarte Jøns, og lagmanden i Oslo, Simon Bjørnssøn, en af anførerne for den hær af krigsmænd og borgere fra Oslo, der beleirede Ogmund og nødte ham til at kapitulere og slutte fred med kong Erik af Pomern. I 1439 blev han udnævnt til drotset af denne konge, uagtet han var afsat i Danmark og Sverige. I 1448 under kampen mellem Karl Knutssøn og Kristian den 1ste, blev Sigurd af rigsraadet valgt til rigsforstander. Fra 1449 blev han kong Kristians statholder, og nogen tid efter fik han Tunsberghus i forlening. Han døde i 1453. Det jordegods, han efterlod sit eneste varn, junker Hans Sigurdssøn, var ganske umaadeligt; men da junker Hans i 1476 døde barnløs, blev det delt mellem udarvingerne.

Af godset tilfaldt blant andet Sudrheim gaard med underliggende gods paa Romerike og i Hallingdal hr. Alv Knutssøn. Han hørte paa fædrene side til den svenske slægt: Tre roser. Paa mødrene var han en søn af Agnes Alvsdatter Bolt og en dattersøn af Sigurd Jonssøns søster Katharina. Hans søn var den bekjendte Knut Alvssøn, der ægtede en svensk kvinde Gørvel Eriksdatter og senere blev myrdet af Henrik Krummedike i 1502.

Hans arving til Sudrheim var først en søn Karl, der faldt under beleiringen af Stockholm 1520 og dernæst datteren Bodil, der egtede Fader Nilssøn Sparre til Hjulstad i Södermanland. Deres barn, Gørvel Fadersdatter Sparre, født 1509, var tre gange gift, men efterlod kun et barn, en søn, der døde ung. Hun eiede det største jordegods, som maaske nogensinde har været samlet paa én haand i Norge. Det udgjorde 610 til dels meget store og for det meste middelsstore gaarde,

spredt over det hele land helt fra Nordland og sydover, foruden adskillige unavngivne eiendomme og herligheder, og dertil en stor mængde gaarde paa Hjaltland (Shetlandsøerne). Hun eiede desuden betydeligt jordegods i Sverige og Danmark. Endnu i levende live forærede hun alt sit jordegods i Norge, herunder indbefattet godset paa Hjaltland, til den dansk-norske krone. Den sidste jordegodsafstaaelse, der fandt sted i 1599, omfattede blant annet Sudrheimgodset. Dette gods bestod den gang af 13 gaarde i Sørum, 3 i Blaker, 7 i Fet, 1 i Urskog, 3 i Skedsmo, 2 i Nannestad, 4 i Eidsvold, 13 i Ullensaker, 15 i Nes, 1 i Høland, 2 i Enebak, 4 i Odalen, 4 i Solør, 7 i Borgesyssel, 2 paa Hvaler, 1 i Skjeberg, 4 i Tune, 8 i Onsø, 1 i Rygge, 4 i Vestby, 1 i Aas og 3 i Nordby, til sammen 103, foruden adskillige afgifter for fossefald m.m. Hun døde i 1605 i Børringe kloster i Skaane, som hun havde faaet til len, i en alder af 96aar.

Hendes uhyre jordegods blev solgt stykkevis. Sørum gaard blev udlagt til Kristiania lagstol, men blev i 1668 tillige med garden øvre Foss i Akers sogn solgt til Olaf og Paul Torstenssønner, der tillige eiede eller forpagtede Bingen lændse. Olaf og Paul Torstenssønner var brødre af presten i Sørum hr. Colbjørn Torstenssen. Slegten stammer fra gaardbrugere i Solør og er i familie med ætterne Arneberg og Arentsen.

Presten Colbjørn Torstenssen, der var søn af lensmand i Hof, Torsten Colbjørnsen, var født 1628 og døde 1720. Han var to gange gift, første gang med Johannes Jakobsdatter Kraft, anden gang med Catharina Stub, datter av sognepresten i Ullensaker, Kjeld Stub. Med Johanne Kraft havde han to sønner og to døtre. Den ene af døtrene var Anna Colbjørnsdatter, der blev gift med sogneprest til Norderhov, Jonas Ramus, og som viste den norske hær værdifulde tjenester under krigen med Karl den 12te. Hun døde i 1736. Den ene af sønnerne hed Jakob Colbjørnsen og eiede nordre Sørum og blev regimentskvartermester. Han døde i 1761. Han havde 3 sønner og 3 døtre. Den ene af sønnerne, Christian Colbjørnsen, der var født 1749 og døde 1814, blev generalprokurator og senere

justitiarius i høiesteret og fik titel af geheimekonferantseraa. Han var en overordentlig fremragende jurist og bekjendt for sine ypperlige lovgivningsarbejder. Ogsaa den ældre broder, Jakob Edvard Colbjørnsen – født 1744 og død 1802 – blev justitiarius i høiesteret og konferentsraad og var en høit anset jurist.

Med Catharina Stub havde Colbjørn Torstenssen flere sønner og døtre. To af sønnerne, Peder Colbjørnsen og Hans Colbjørnsen, der var handelsmænd paa Fredrikshald, udmerkede sig under Karl den 12tes angreb paa byen i 1716 og 1718. Peder Colbjørnsen, der var født 1683 og døde 1738, var chef for et frikorps, der kjempede med held mod svenskerne, og gjorde indfald i Sverige. Efter krigen fik han titel af kaptein, og da Christian den VI. i 1733 boede i hans hus, udnævnte han ham til oberstløjtnant. Broderen, Han Colbjørnsen, født 1680, udmerkede sig ogsaa. Blant andet satte han og broderen, da det gjaldt at hindre svenskerne i at finde noget tilhold i byen, igjennem, at man skulde opbrænde denne, og de gik selv i spidsen ved at lade sine egne huse antænde. Hans Colbjørnsen blev ligeledes efter krigen, samtidig med broderen, udnævnt til kaptein og oberstløjtnant, og da Fredrik V. besøgte ham i hans hus i Fredrikshald 1749, fik han rang og titel af oberst. Han døde i 1754.

En mindestøtte blev i begyndelsen af 1850-aarene reist over begge brødre i Fredrikshald.

Bingen, vestre, mellem og østre. Skyld 37.⁹¹. De to største brug 16.⁴⁷ og 10.⁸⁰. Var i 1594 tre halvgaarde.

Her var forud en bekjendt lændse, Bingens lændse, der allerede omtales i 1661 under Fredrik den 3dies regering. Lændsen tilhørte noget senere Olaf og Paal Torstenssønner; siden har den havt følgende eiere: fru Kristine Tolder, svigersønnen general Hausmann og enke, deres dattersønn geheimeraad Storm, der i 1771 solgte denne og nærliggende lændser, Vestby lændse og Rømuu lændse til sin svigersøn handelsmand Paul Haslef. Hans enke solgte i 1805 lændserne til justitsraad Nilson. Fra denne gik Bingen lændse tilligemed andre nærliggende lændser

1811 over til det ankerske fideikommiss. Efter en med fideikommisset truffet ordning, der blev stadfæstet af kongen under 17de oktober 1811, blev lændserne overdraget Kristiania trælasthandlere med en årlig afgift. Under 27de november 1826 fik disse skjøde paa lændserne. I aarene 1811-19 udgjorde det gennem lændserne nedflødede tømmer gennemsnittlig omkring 35.000 tylvter. I 1836 udgjorde det over 73.000 tylvter og i 1839 henved 87.000 tylvter.

I 1861 blev lændsen ved Bingen sløifet som sorteringslændse og sorteringen af tømmeret henlagt til lændsen ved Fetsund.

Syd for Glommen.

Vestby, nordre og søndre og Vestby lændse. Skyld 62.⁹¹. Heraf er Vestby lændse skyldsæt for 44.⁸². Var i 1594 to fuldgaarde.

Lystad. Skyld 23.⁴³. Største brug 10.⁹⁸. Var i 1594 en fuldgaard.

I Frogner sogn

(Ældre form *Fraunar*, flertal af *Fraun*. Betydningen ukjendt. Bygden kaldtes i middelalderen *Gautei*.)

Frogner kirke er en stenkirke med 136 siddepladse, opført før 1250. Døbefontens skaal er af klæberstein og gammel.

Gaarde fra nord mod syd.

Fløgstad, vestre og østre. Skyld 24.³⁵. De to største brug 11.⁴⁶ og 11.⁰⁵. Var i 1594 en fuldgaard.

Paa denne saavel som paa mange af de andre gaarde i Frogner er der gravfelter.

Gran, store og lille. Skyld 33.⁹⁷. De to største brug 16.⁵⁰ og 12.⁰⁵. Var i 1594 en fuldgaard og en fjerdingsgaard.

Semmerud. Skyld 10.⁵⁶. Største brug 10.⁴². Var i 1594 en halvgaard.

Mo, nordre og søndre. Skyld 30.³⁶. Største brug 10.⁷⁵. Var i 1594 to fuldgaarde.

Frogner, nordre og søndre. Skyld 24.³⁹. Største brug 12.³⁷. Var i 1594 to fuldgaarde.

Hval. Skyld 13.⁴⁴. Største brug 13.¹³. Var i 1594 en halvgaard.

Yssi. Skyld 25.¹². Største brug 12.¹⁹,

Børke. Skyld 27.⁵². Største brug 13.⁹⁰. Var i 1594 to fuldgaarde.

Fornlevninger.

I herredet er der gjort følgende antal af oldfund:

Fra stenalderen	27
Fra brocealderen	0
Fra ældre jernalder	1
Fra yngre do.	15

Noget fund af særlig interesse er ikke gjort i dette herred.

Johan Vibe

Vølnebergprotokollen

I følge brev av 2. oktober 1978 har leiegårdstyret i Sørum kommune overfor formannskapet anbefalt at Vølneberg gamle skole selges, eventuelt rives da den er i meget dårlig forfatning.

Gamle Sørum kommune hadde hatt åtte grendeskoler. Dette var den siste kommunen eide, så denne måtte tas vare på. Sammen medrepresentanter for fylkeskonservatoren i Akershus, Sørum kommune og tilsynsnemnda for Vølneberg skole, arrangerte Blaker og Sørum historielag befarng på den gamle skolen 25. april 1979.

Den 8. mai samme år vedtok styret i historielaget å ta vare på skolen. Sosialstyret leide ut gamleskolen til bolig. Først 3. februar 1984 bekrefter sosialsjefen at skolen er fraflyttet.

På årsmøtet 27. mars 1984 ble det valgt en arbeidskomité for restaurering og rehabilitering av skolen. Disse ble valgt: Benny Wølneberg, Roar Fjellhaug, Ole Flaen, Kåre A. Bøhler og Trygve Sæther, alle fra Vølneberg krets. Årsmøtet foretok en befarng av skolen.

På møtet i Vølneberg-komitéen 7. mai 1984 hadde vi besøk av museumsbestyrer for Forbundsmuséet i Akershus, Lise Hilde Bøe. Det ble bestemt at skolen først skulle avfotograferes, og så få en arbeidsplan for restaureringen. Den ble laget av konsulent Knut Audun Nesoddtangen.

Og så kunne arbeidet begynne. Priser på nye vinduer, gammel takstein og trelast ble innhentet. En søknad om kjøp av gamleskolen ble avvist av kommunen. Det ble søkt om kr. 13.000,- fra kulturstyret, som vi fikk.

I 1985 ble nye vinduer satt inn, og de den utvendige panelen var fjernet, ble det satt

inn ny. Høsten 1985 fikk historielaget kjøpe skolen for 100 kroner.

Fra 1986 ble leira over skolestua, gang og kjøkken fjernet, og det ble isolert med Glava. Koreapanel og huntonittplater ble fjernet fra tak og vegger, så vi fikk se den gamle, fine panelen. Det måtte legges nytt gulv i skolestua.

Når alt snekkerarbeidet var ferdig, var det å skrape og pusse vekk gammel maling og sparkle og male på nytt. Taket måtte legges om, gamle pulter som var delt i to måtte settes i stand og males.

Dette er litt av innholdet i Vølnebergprotokollen. Det er også bilder og avisutklipp. Benny Wølneberg var sekretær i komitéen. Hun ble syk, og våren 1990 døde hun. Etter hennes død forsøkte vi forgjeves å finne protokollen. Først sommeren 2007 fikk vi den tilbake. Det var et av medlemmene i historielaget som hadde tatt vare på den.

Siden de fleste nåværende medlemmer av historielaget er kommet til siden 1990, syntes jeg det kunne være greit med et historisk tilbakeblikk på historielagets arbeid med å restaurere Vølneberg gamle skole. Og dere er velkommen til de ulike arrangementene på gamleskolen.

Trygve Sæther

Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida

Del 56: Gressbrann

Hvert år i slutten av april, begynte vanligvis det gamle visne gresset i grøftekanter, veiskråninger, og havnebakker å tørke. Når det var tørt nok, var jeg gjerne med far for å brenne gress på disse stedene. Vi hadde da med oss hver vår jernrive som vi brukte til å rake og fordele varmen med. Dette var særlig viktig i havnene der store flater skulle brennes og minst mulig tørt gress skulle bli stående igjen. Det var viktig å få brent det tørre gresset så tidlig på våren som mulig, for etterpå kom det frodig gress igjen veldig fort der det gamle tørre var borte. Hvis det kom regn etter at kunst-gjødsel var sådd, ble det virkelig fart i veksten slik at kuene kunne slippes tidlig i mai.

Hjemme var det også mange andre steder hvor det var en fordel å få brent gammelt visent

gress om våren og alt ble så mye renere og penere etterpå. Det ble aldri brent gress i hagen eller i nærheten av husene, så vi var veldig forsiktige slik.

Da jeg ble større, drev jeg ofte med gressbrenning alene, for jeg hadde lært av far å være forsiktig. Langs jordekantene og bekkeskråningene var det bestandig mye tørt gress om våren. Der brente jeg mye, men var veldig nøye med at varmen aldri hadde noen mulighet til å komme til skogen eller inn på andre eiendommer.

En gang etter at jeg var blitt eldre, var jeg nok litt uforsiktig, men det gikk heldigvis bra likevel. På et jorde nede ved Leirelva hadde vi en utlåve som stod nede i et lite dalsøkk der hvor motorveien går i dag. Under låven var det en åpen grøft, som på nedsiden gikk over i en liten bekk med bratte skråninger. I disse skråningene var det mye langt tørt gress som jeg ville brenne. Som godt var hadde jeg tatt med meg en stor solid grankvist med mye bar fra skogen ovenfor. Jeg tenkte at jeg måtte være forsiktig med hensyn til låven når jeg skulle brenne i disse skråningene. Så tente jeg på gresset litt nedenfor låven og regnet med at varmen ville gå nedover. Det gjorde den også, men samtidig bredde varmen seg også oppover mot låven. Det var heldigvis litt mindre gress der, men det brant friskt likevel og varmen nærmet seg låven. Da fikk jeg nesten panikk og slo av all makt på varmen med den store grankvisten for å dempe den. En stund var jeg virkelig redd for at varmen skulle komme bort i låven, men jeg greide heldigvis å forhindre det. Utlåven stod på ganske høye granittstolper og var jo også tom for høy da på våren. Det ville jo likevel vært en tragedie om den hadde tatt fyr selv om mulighetene for det ikke var så store som jeg en liten stund var redd for. Da det hele var over, satte jeg meg på låvebrua og tørket svetten, for det ble tross alt en påkjønning og en spenning for meg på flere måter. Den største påkjønningen var vel at jeg forstod at det jeg hadde gjort var forferdelig uforsiktig og dumt. Fra jeg var smågutt var jeg jo vant til å behandle varme med forsiktighet og visste hvor farlig den kunne være.

Episoden med gressbrenningen i nærheten av utlåven fortalte jeg aldri om til noen og ingen fikk heller ikke greie på hva jeg hadde gjort inntil nå.

Kristian Lieungh

Kjære Svein Redaktør!

I siste nummer av Sørumspeilet skriver du at du ønsker deg spennende nyskrevne artikler. Det kan jeg skjønne, siden du har måttet gå tilbake til den danske kanselli-undersøkelsen som Kong Kristian 6. ba norske embetsmenn om å sette i gang i år 1743, for å finne stoff. Du skriver at danskekongen gjerne ville ha en oversikt over hvordan det sto til i Norge på den tiden og at fire amtsmenn fikk 43 spørsmål hver fra kongen, for å utarbeide en total beskrivelse av Norge.

Vi kan lese om "Curiositer og merkværdigheter" om "Saugbruge, fosser og søer", "Indvånernes egenskaber", "Miilepæle og sygdomme", "Creaturer og tamme dyr" og så bortetter. Jeg får ikke sammenhengen i alt, cansellistilen krever konsentrasjon, men jeg skjønner jo at når sorenskriver Niels Lembach på spørsmål 5: "Hvad slags korn i amtet vokser, i hva mengde, om mer end til egen fornødenhed, og om deraf kan selges og udføres?" svarer slik: "Her kand voxte byg eller blandings-korn i den jord som nylig har været møget og almuen kand nogenledes blive beholden med korn til deris eged fornødne, dog intet betydelig at selge, men oftest må kiøbe til hjælp fra Christiania", da har det vært en fra hånd til munn-tilværelse.

Men det var ikke bare det jeg ville skrive til deg om, for jeg kan også fortelle at det fornøyer meg å sitte i godstolen og lese Kåre Kasserers nyskrevne artikler om turene han og historieinteresserte har i lag med Leif Turleder på kryss og tvers i Blaker og Sørum.

Jeg er nyvervet abonnement på Indre, det inkluderte 3 gratis FLAX- million skrape-lodd, uten at jeg hadde flaks. I Indre ser jeg at du rundet 60-årsmerket forleden. Hadde du vært et vanlig medlem i historielaget, som jeg da jeg fylte 60 i 1985, ville du ha fått tilsendt en forseggjort bursdags-gratulasjon undertegnet Trond Kaare Westby og hele det daværende styret, uten andre meritter enn å være menig medlem nr. 186. Hadde jeg ventet med å fylle 60 til 1987 ville det i stedet for Trond Kaare Westby stått Dag Winding-Sørensen på lederplass. På vegne av bortimot 500 medlemmer i 2008, vil jeg ønske ham velkommen tilbake som leder.

Dagen etter dagen hadde du lyst til årsmøte i Meierisalene i Fallet og Kåre Kasserer kunne gratulere med vel overstått og samtidig gi deg en velment takk for at han hadde fått arbeide i lag med deg i de ti årene som du har ledet Blaker og Sørum historielag. Du ble æresmedlem, Jorunn hadde med seg den kulturelle skolesekken sin og opp av den plukket hun en nistekurv med både mat og drikke og blomster og ga deg, og du ble overrakt et pent innrammet, gammelt fotografi fra arbeidet i lensene, som Anders Fotograf hadde funnet i fotoarkivet.

Men tilbake til intervjuet i Indre: "- Jeg har aldri tenkt over alderen før." sier du. "Jeg må virkelig si at å fylle 60 synes jeg er fælt. Dette plager meg virkelig. Men jeg overlever dette også," konstaterer tobarnsfaren, og med to barn må det også være en kvinne med i bildet. Det skjønnte vi som satt i valgkomiteen i 1987; Jan Erik Berg, Morten Moen og jeg, det året da Dag Nordsveen mente han hadde styrt lenge nok og vi skulle finne fram til en ny leder. Vi ringte deg og du sa at kunne nok tenke deg å stille til valg som leder, men du måtte snakke med kona først. Jeg husker det som var det i dag. Det må ha gått bra, for det året ble du valgt til leder av Sørum og Blaker historielag.

Vi visste lite om medlem nr. 227 Svein Sandnes, annet enn at han bodde på Rånåsfoss, og at han sto for det 4 trykksider store "Art. nr.x 19xx" fra Blaker og Sørum historielag.", det med lagets første logo eller kjennemerke, gravhaugen på Huseby i Blaker i øverste venstre hjørne. Du skrev den gangen at vi er 150 medlemmer i Blaker og Sørum historielag, at du er redaktør for artiklene og at du gjerne vil høre fra medlemmene med kommentarer eller artikler.

I Artikler Nr.1. 1999-5. Årgang, overrasker du oss med en ny logo, det stiliserte bilde av et av lensekarene i Bingen. Samtidig presenterer du Aslaug og Kristian Lieungh for oss, og forteller at du har fått lese Kristians bidrag til Landslaget for lokalhistories konkurranse. Kristian hadde fått første premie for beste bidrag fra Akershus. Samtidig skriver du at det Aslaug og Kristian har betydd for Blaker og Sørum historielag og for Romerike

historielag knapt kan uttrykkes i ord og at begge to er hedret av Romerike historielag. Møtet du hadde hjemme hos Aslaug og Kristian i Bergvegen på Strømmen den gangen resulterte i artiklene ”Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida” og 15. august 2002 presenterte du Kristians manuskript i bokform: ”Minner fra Frogner”. I forordet skriver du at du håper at boka vil kunne gi næring til et godt rotfeste for innflytterne i Frogner og i Sørum. Samme året endret du artiklene dine til å hete ”Sørumspeilet”.

Du har ikke manglet stoff til Sørum-Speilet, men du har vel rett i at vi som medlemmer ikke har vært de største bidragsyterne. Jeg har ikke tellet sidene du har skrevet i tidens løp. Av en eller annen grunn har du ikke nummerert dem, men jeg har veiet innholdet av to fulle ringpermer med artiklene dine på kjøkkenvekta, det ble 2,6 kg, deretter veiet jeg ti ark på brevvekta, det ble 53 gram. Så regnet jeg ut at det ble 490 ark som du har trykket på begge sider. Slikt kan det bli to bygdebøker av og mange dugnadstimer i bua eller stabburet hjemme i Sandnesenga.

Dette tegner til å bli et langt brev, men det er også ment å være en presentasjon av deg og historielaget for nye medlemmer, eller for de som ikke kjenner deg, for å fortelle om noe av det du har utrettet i din tid som leder. Det får du finne deg i, det er i respekt for arbeidet du utfører uten at du markedsfører deg selv. Du er strateg, du tar imot utfordringer, du inspirerer og du har motet som skal til for å delegere. Du har mange samarbeidspartnere og det kan synes urettferdig ikke å nevne dem alle, men ingen er gjemt og ingen er glemt.

Jeg har liggende et femsiders-dokument her, en prosjektoversikt på 50 historielagsprosjekter og på årsmøtet i år la du fram for tiende gang en rullerende femårsplan. Jeg skal ikke gå nærmere inn på den, men av de 50 prosjektene i 2005 var jeg medansvarlig i tre. Et av dem var at jeg etter århundreskiftet foreslo at vi skulle gå sammen med historielagene i Skedsmo og Gjerdrum for å lage en film/fotoreportasje av tusenårsfeiringen, fakkeltøget, varde-byggingen og vardebrenningen på Heksebergfjellet. Kommunegrensene våre møtes på Måsan.

Varden ble reist på Gjerdrumsiden, Sørum ble uoffisielt representert med Ole Hexeberg, som bygget varden sammen med venner i de andre historielagene. Det var vel naturlig at ansvaret for film/foto-prosjektet ble delegert til meg. Jeg tok selv mange bilder og er sikker på at det ligger videoer og bilder rundt omkring i hjemmene i de tre kommunene rundt Heksebergfjellet. Men jeg måtte slenge kortene og prosjektet er ikke med i strategiplanen for 2008-2012. Her på bruket har kreftene gått til å forsøke å ta vare på de grønne verdier, og forsvare jordbruket mot krefter i utviklingen som skyver tradisjonene til side. Verdier som forgjengerne mine dyrket og vernet om, med tanke på neste generasjon. Det er fortsatt et punkt i strategiplanen som berører oss: å bevare ravineområdet på eiendommen og å bevare gamle Frogner Vannverks dam som er i kommunal eie. Den saken vet jeg at sønnen min Tore gjerne tar over, nå når Steinrud går over til ham..

Dag Winding Sørensen og lagets styre skal nå videreføre ideene og strategi-planene, som du har lagt grunnlaget for i dine 10 år som leder av historielaget. Du ønsker fortsatt å være redaktør av SørumSpeilet, det er vi glade for. I historielagets årsberetning kan vi lese at hjemmesidene er blitt oppgradert i løpet av året og at Sørumspeilet legges fortløpende ut på hjemmesidene. Jeg har kjørt ut 12 sider fra hjemmesidene på PCen, de med overskriften: ”Frogner i det 20. Århundre” / ”Der veiene møtes.” Sidene har mange bilder, de bærer preg av at det er du som står bak, det bekrefter du på årsmøtet. Jeg ser for meg at skolene og de hundrevis av nye familier som har funnet bosted i Frogner finner fram til nettstedet. Jeg fristes til å omskrive det du skrev i forordet til boka til Kristian Lieungh til: ”Vårt håp er at historie-lagets nettsider vil kunne gi næring til et godt rotfeste for innflyttere i Frogner – og i Sørum.”

Du sa til Indre at du syntes at det å fylle 60 er fælt, men at du gleder deg til å bli pensjonist, for da skulle du bli bokforlegger. Det ligger etter mitt syn ingen motsigelser i det. Måtte din projektkilde aldri tørke ut! Lykke til videre ønskes deg av

Fredrik på Steinrud.

Sørum i 1743 (16)

Vi vil i Sørum-Speilet trykke de mest relevante svarene fra den undersøkelsen Danske Kanselli i 1743 sendte ut til embetsmenn i Danmark-Norge. I dette nummer er det spørsmål 42 og 43 som blir besvart.

42. Een fortegnelse paa de rareste ord og talemaader i sproget, der udi amtet, og deres betydning i andet brugelig dansk, hvilken mand heller ynsker vidtløftig end for kort.

Stiftamtmand Rappe må ha foretatt et omfattende innsamlingsarbeid for å besvare dette spørsmål som han gjør. Han har nemlig laget små ordlister for ulike geografiske områder; en for Gudbrandsdalen og Østerdalen, en for Valdres, en for Numedal, Sandsdal og Rollaug og en for Hedemarchen. Selv om vi kan nikke gjenkjennende til flere norske ord også de andre listene er det denne siste vi refererer her:

”Paa Hedemarchen og de der omliggende stæder mercher mand følgende usædvanlige talemaader, saasom:

A

Aan, aana – arbeidstiid som nødvendig paa landet maa iagttages.

Aafylt fad – et menneske som er graadig til at æde.

Anleet – ansigt.

Amalte – uduelige.

B

Barfrø – et lidet kammer over en forstue, kaldes og rammen.

Been – lige, exempli gratia een been vej, eene lige vej, som gaar lige frem.

Braane – smelte.

D

Dancher – en stoer tudekande hvoraf øl skienkes.

Dueren – froekost.

E

Eeje baan – at føde børn.

F

Feel kagge – spillemand vel musicant.

Fiaase – een phantast som taler over sig.

Fiørhane – een tjur.

G

Gatte hølle – knaphul.

Giette kulle – een hyrdepige.

Glasi – windue.

Gou – taage eller damp.

Grei – skiellig, retsindig.

Giefs aat – siunes om, behager.

H

Hamleet – ansigtetzfarve eller anseende.

Hogmæle – rygte og udraab.

Hommel spade – hasen under knæerne.

Høver – ægner og anstaar.

Hou – lyst og begiærlighed.

Hol – trivelse.

K

Kutt – spring, ful kutt, stærck løb.

Kaxe – een formuende mand, stor kaxe, en forneme mand.

L

Leta een vis tiid, hellemesleta, allehelgenstid og saa videre.

M

Maule – tømrad at spise.

Miærma – hoffte.

N

Nætt – karrig, sparsom.

O

Out – beskikket.

P

Peis – skorsteen.

S

Samvet – fornufft.

Skree – glat, slet.

Sandler – som er vel salted.

T

Trast – strax.

Tiige – tie stille.

V

Vringle – at være wanskelig, ond at komme til rette med.

Y

Yrsk – inderlig, begiærlig, yrsk effter een ting, attraende effter een ting.”

Lagmann Peter Vogt svarer:

”Fasr hver sogn og fogderje har sin accent og tahlemaade, best enhver præst gives og foreskrives visse materier, phraser eller meeningen, for at indhendte hvorledes deres bønder udtahler det, saa kand differencen erfares.

Ellers erindrer ieg mig et ord, som ieg aldrig meere end eengang har hørdt, nemlig at jlhoxe, som skulde være enten at fixere eller gjøre een vred, thj taleren vidste ej selv vidre at

explicere sig, mens af materien maatte ieg antage det for een af disse deeler.”

Sorenskriver Niels Lembach svarer:

”Udi dette destrict, som er saa nær ved kiøbstæderne Christianiæ paa eene kant, Fririchshald, Fridrichstad og Moss paa een anden kant, hvor almuerne jefnlig have at forrette, ere bønderne j deres jefnlige talermaade meere polerede, end i fieldbøygden og andre langtfraliggende stæder, saa at een dansk mand i denne egn lettelig wil indhentes fra fieldbøygderne som sagt.”

Sogneprest Peter Abelsted svarer:

”Der er ingen forskiel imellem de ord som bruges her og udj Christiania, alleene bønderne har nogen bredere udtale, og irreulaire talemaader, altsaa ingen raritet derved at observere.”

Sogneprest Ole Lange svarer:

”De rareste talemaader, jeg haver hidindtil kundet merke, ere disse:

Naar mand vil betyde een sag, som er tviilagtig, saa og saa, mand ej kand viid eller slutte noget vist om, da er munheldet: det er immist, naar derimod talen er om noget, som er saa got som vist og fastsat, hvorimod neppe er modsigelse, da er ordet: maa vidta!

Naar skal tales om noget, som mand vil eller vil synes at tage sig fore, da heder det: jeg skal bye /: contract, af byde :/ til, og beklageligt, at samme talemaader, naar deres mening viides, og derfor kommer mig nu ikke fleere for.”

43. Ligeledes en fortegnelse paa nomina propia, nemlig: Mand og qvindfolke navne, som ere ey andensteds og overalt almindelige.

Også ved besvarelsen av dette spørgsmål har stiftamtmand Fredrik Otto von Rappe lagt for dagen et stort innsamlingsarbeid. Så lang er denne lista over gutte- og pikenavn, at vi velger å henvise spesielt interesserte til boka ”Norge i 1743, bind 1”, side 153-162.

Lagmann Peter Vogt har som vanlig uttrykt seg langt kortere, og vi trykker derfor hans bidrag til besvarelsen:

”Forteignelse paa nomina propria af begge kiøn, ere mange, mens da ichuns forlanges de som icke overaltdt ere almindelige, saa vil jeg herved opreigne de, som jeg til fieldz i mit anfortroede laugdømme har fornummed og annoterit nogle faa af.

Mandspersoner

Aschout, Anfind, Augrim, Arsefv, Aschim, Biørn, Balch, Colbiørn, Cleophas, Daphin, Eing, Ellen, Find, Guul, Hellich, Harkiel, Haldor, Iøger, Iest, Ingenor, Love, Ouls, Steengrim, Sylge, Seeward, Sundre, Sølvig, Seebiørn, Tori, Toll, Torbiørn, Ulfv, Weebiørn.

Qvinderspersoner

Astri, Angjer, Ambjør, Diss, Guri, Iørian, Olow, Rise, Siri, Sercke, Ulfvild.”

Sorenskriver Niels Lambach henviser til prestene:

”Over disse nomina propria kand geistligheden, som holder ministerialbøger, give den tilforladeligste og opliuseligste underretning.”

Sogneprest Peter Abelsted svarer:

”Ligeledes er det med folcks navne, at her ingen bruges, uden de som udj heele landet er de almindeligste.”

Sogneprest Ole Lange svarer:

”De nomina propria for begge kiøn, som jeg har optegnet, at være meere end almindelige, ere disse:

Asgut, mandsnavn

Abel, qvindes navn

Basse, m.n. /: men ej nu brugelig, ligesom

Stryel og Galte :/

Giøstad, m.n.

Gonord, q.n.

Ørian, m.n. /: een gammel svensk mand, for nogle aar siden død :/

Ørvild, m.n.

Torgund, q.n.”

Akershus fylkes veghistorie Blaker og Sørum, del 10

I 1954 utkom Akershus fylkes veghistorie ført i pennen av ingeniør J. Gjærum. Vi startet gjengivelsen av de delene av denne veghistorien som har mest interesse for Sørum i Sørum-Speilet nr. 5/2006, og har fortsatt helt til i forrige nummer. Etter oppfordring fra leserne trykker vi også det som står om fergetrafikken i våre kommuner i Akershus fylkes veghistorie. Denne gang om Elvestad og Blaker sundsteder.

Elvestad sund i Sørum

Den største del av Sørum herred – hvorav en mindre grend ligger på Glommas sydøstre side fra Sørumsand stasjon (opprinnelig kalt Kuskerud stasjon) nedover til Fet grense – naturlig henvist til å søke jernbanen (Kongsvingerbanen) ved den nevnte stasjon. I mange år har det derfor vært opprettholdt ferjeforbindelse Elvestad – Sørumsand. Fra 1920 ble det benyttet motorferje, bekostet og drevet for Sørum kommunes regning.

Dette bindeleddet over Glomma mellom Sørum hovedsogn og Sørumsand sees første gang å være nevnt i offentlige dokumenter av 1878 og da i forbindelse med adkomstveg fra Sørumsand (Kuskerud) til Glomma. Elvestad sund er ikke med i roteinndelingene av 1826 og 1875 som offentlig sundsted.

De foreliggende dokumenter gir ikke tilstrekkelig opplysning om hvilken betydning Elvestad sundsted har hatt i samferdselen. Da Sørumsand fikk jernbanestasjon i 1888, er det sannsynlig at trafikken over sundstedet ble noe større.

I 1908 var sundstedet i lengre tid helt sperret på grunn av tømmerfløtningen. Det hendte ofte at ferjedriften ble innstillet av samme grunn. I 1917 ble den østre adkomstveg til sundstedet bortskyllet på grunn av den høye vannstanden i Glomma. Elvestad sundsted ble nedlagt i 1927, og trafikken ble da henvist til den nye brua over Glomma ved Bingsfoss.

Ved åpningen av Bingsfoss bru var det arrangert en fest i Sørum kommunelokale Nordli, og for anledningen ble det under festen

sunget en vise som tok sikte på Elvestad sundsted som da var eliminert. Denne visen lyder slik:

”Når før i tia fra Sørumsand
man skulde Sørumbygden gjeste,
hvad eller omvendt fra Sørum man
på Sørumsand skulde feste,
man pløiet Glommen i en liten båt
og kom forfrossen frem og stiv og våt,
hvis man da ei
helt – på sin vei –
av tømmer, is med mer ble stoppet.”

Blaker sund i Blaker og Sørum

Blaker sund, ferjested over Glomma, var et gammelt sundsted, et av de mest nødvendige i Akershus. Blaker sundsted, bindeleddet mellom øst- og vestsiden, har knyttet sammen den Fredrikshaldske hovedveg.

Helt tilbake i sagatiden har dette sundstedet hatt en viss betydning for samferdselen. Sannsynligheten taler for at også Erling Skakke og hans menn benyttet sundstedet da de skulle over til Sørum kirke for å splitte noen opprørere. Erling Skakke ble såret, mens hans menn reddet seg – beskyttet av belgmørket – tilbake til den andre siden av Glomma.

Blaker sundsted er ved roteinndelingen av 5. mai 1826 opptatt som bindeledd av hovedvegen fra Frogner gjennom Sørum, Blaker, Aurskog og Hølandsbygdene. I en oversikt over sundsteder for ”Aggershuus Amt” er det tilføyet:

”Blaker-Sund, hvortil deels ydes Told af endeel af Blaker Annex, deels Betaling i Penge af enhver Reisende.”

I 1839 ble tømmerlensen ved Blaker-sund omlagt av O. Nordgren på Svarstads grunn. Da dette endrede forhold med lensen voldte ferjetrafikken store vanskeligheter, fikk herr Nordgren 14 dagers frist til å ta lensen opp.

Den 18. desember 1848 foretok veginspektør E.C. Erlandsen en reise til Blaker sund i anledning av at ferjen i tåke og mørke under overfarten ikke kom fram som forutsatt. Ferjen kom imidlertid tilbake, men havnet ca. 30 alen nedenfor utgangspunktet. Forholdet ble tatt fram i en artikkel i Christiania-Posten nr. 171/48 med overskriften ”Sunddyna”. Veginspektørens reise var av amtmannen den

9. desember 1848 begjært etter anmodning av Departementet for det Indre.

Veginspektørens rapport av 22. desember 1848 til amtmannen om forholdene ved Blakersund er meget omfattende. I store trekk framgår det at han hadde vært ved sundstedet for å undersøke de ting som var nevnt i avisen. Det beste middel som til alle tider ville være anvendelig, var etter veginspektørens mening å ha et pålitelig kompass. Dette var sundmannen enig i og sa at han ville anskaffe ett til bruk for ferjetrafikken. Også en lykt og lys ble foreslått anvendt.

Den 19. november 1851 begynte Johan Skulerud som ferjemann ved Blaker sund. Etter hans død (våren 1973) ble sundtjenesten fortsatt av hans sønn, Ole Johansen. I tidsrommet 1875 – 1880 var Ole Svarstad sundmann. Sundmann Mich. Olsen, som ble ansatt i 1880, oppførte i 1887 sitt eget hus ved Blakersund. Dette huset ble i 1890 innkjøpt av amtet til sundstue. Om dette kjøpet sees at amt-mannens innstilling – som amts-

formannskapet er enig i – er følgende:

”At den Sundmand Mical Olsen tilhørende Bygning med Udhus, som er tilladt opført paa den af Amts kommunens leide Grunn ved Blaker Sundsted, indkjøbes af Amtskommunen for en Sum af kr. 1.000,- for at tjene til Bolig for Sundmanden og Venterum for Reisende, mod at Sundmanden aarlige Løn fra 1ste januar 1891 nedsættes til Kr. 300,- aarlig.”

I august 1855 ble ferjen ved Blakersund tatt av strømmen og ødelagt i Bingsfossen. For øvrig var fylkets utgifter forholdsvis beskjedne. Disse utgjorde i tidsrommet 1870 – 1900 i alt kr. 16.984,- og fordelte seg således:

Lønn til sundmannen	kr. 11.920,-
Nyanskaffelser	kr. 3.387,-
Reparasjoner	kr. 1.677,-

Oppgavene over ferjetrafikkens størrelse er mangelfulle, men av de rapporter som finnes får man følgende oversikt:

Se Artikkellager.Tabell.doc

Nedleggelse av Blaker sunds ferjeforbindelse og bidrag til forskuttering av Bingsfoss bru anlegg ble forelagt fylkestinget i 1926.

Spørsmålet om nedleggelse av Blaker sundsted snarest mulig var meget aktuelt da materiellet var gammelt og så lite betryggende at man måtte anskaffe en ny ferje hvis sundstedet skulle opprettholdes.

Med tilslutning av fylkesmannen fant overingeniøren at det ville være utilrådelig å gå til anskaffelse av en ny, ferjeforbindelsen ville bli nedlagt og trafikken henvist til den nye bru over Bingsfossen.

Saken ble også forelagt Sørums og Blaker herredstyre. Sørums herredstyre fattet i møte 17. mai 1926 følgende enstemmige beslutning:

”Herredstyret finder efter omstændighetene at kunne gaa med paa at Blaker sundsted nedlægges som færjesundsted fra høsten 1926, under forutsetning av at sundstedet blir opretholdt som ”baatsundsted” og at fylket yder et bidrag til forrentning av herredets forskudteringslaan til Bingsfossbru anlegget, av

minimum kr. 10.000,- og at den gamle færgen overlates til de trafikerende til privat bruk, uten ansvar for fylket.”

Blaker herredstyre behandlet saken i møte 10. april 1926 og besluttet følgende:

”Efter forlydende om nedleggelse av Blaker sundsted allerede i indeværende aar vil herredstyret i forbindelse med foranstaaende ha uttalt at det kun maa ske paa betingelse av at fylket deltar i den ansøkte forskuttering.”

Blaker herredstyres uttalelse tar sikte på en sak om forskuttering av vegnanlegget Bingsfoss – Blaker.

Nedleggelse av Blaker sunds ferjeforbindelse ble av overingeniøren forelagt fylkesvegstyret, som i møte 24. november 1926 fattet følgende beslutning:

”Blakersund fergeforbindelse nedlegges fra og med 1. januar 1927, dog med foreløpig bibehold av persontrafikk med robåt for fylkets regning. Iøvrig forholdes som i overingeniørens forslag, vedtatt av fylkestinget (sak 85, 1926).”

Fylkesbidrag til robåttrafikk ved Blaker sund opphørte 1. juli 1928.

J. Gjærum